

ביקור חולים

1 סוטה י"ד ע"א, ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב אחרי... קבור מתים'

אחרי ד' אלקיכם תלכו הוא המצוה ללכת בדרכי ד' שגלה בתורה - כולל ביקור חולים כמו שביקר את אברהם אבינו בשלישי למילתו.

2 ב"מ ל' ע"ב, דתני רב יוסף והודעת... לגביה'

ביקור חולים הוא בכלל גמילת חסדים, וזה שיש פסוק מיוחד לביקור חולים בא לרבות גם כשהמבקר הוא בן גילו של החולה ולקח אחד משישים מהמחלה.

3 רמב"ם פי"ד אבל ה"א

לפי הרמב"ם הדרשות כולם אסמכתא ומה"ת אין מצוה מיוחדת בביקור חולים והוא בכלל אהבת רעים.

4 נדרים סוף ל"ט ע"ב, רב חלבו חלש... תקיף חולשיה'

שני ענינים כלולים במצות ביקור חולים - לדאוג לצרכיו של החולה (מעשה רב ברבי עקיבא) ולהתפלל - ועדיף שלא לבקר את החולה בשעה שעלולים למנוע מלהתפלל - בג' שעות הראשונות שמצבו נראה פחות חמור ובג' שעות האחרונות שמצבו נראה יותר חמור.

5 תורת האדם להרמב"ן שער המיחוש, ושמעינן מהכא... לא קיים המצוה'

הרמב"ן הוסיף את המילים, וימצא נחת רוח עם חבריו - שההתעסקות בצרכיו מראה שרפואתו של החולה חשוב לחבריו, ולפי הרמב"ן מי שמבקר ואיננו מתפלל אינו מקיים את מצות ביקור חולים ולא די בדאגה לצרכיו בלבד.

6 שו"ת ציץ אליעזר חלק ה' רמת רחל פ"ג, ...מי שיטפלו בצרכיו'

גם כשחולה נמצא בבית חולים באופן שדואגים לצרכיו חייבים לבקרו ולהתעניין במצבו ע"פ דברי הרמב"ן וגם להתפלל בעדו.

הגמ' בנדרים עוסק במי שאסר על עצמו ליהנות מחברו וחלה, שאומדין דעתו שלא רצה לאסור את עצמו בדבר שחיי תלויים בו ומותר לחברו לבקרו, לא כן אם הבן שלו חלה -

7 נדרים סוף ל"ט ע"א, חלה הוא נכנס לבקרו... בשוק'

אסור לו למודר לבקר את הבן אבל חייב לשאול בשלום הבן בשוק.

וא"כ - מי שיש לו את האפשרות לבקר חולה באופן אישי אל לו לסמוך על שיחת טלפון בלבד, אבל אם אין לו את האפשרות ללכת עדיין יש ענין בביקור חולים' ע"י טלפון - ושיתפלל לרפואתו.

8 נדרים ל"ט ע"ב, תניא ביקור חולים אין לה שיעור... ביום'

משמעות הגמ' היא שצריך לבקר את החולה אפי' מאה פעמים ביום ואפילו אם המבקר גדול לעומת החולה.

9 שלמי נדרים לנדריים ל"ט ע"ב ד"ה גמ' תניא וד"ה וע' בר"ש, ... שתירץ כן

לפי הר"ש אין חיוב לבטל ממלאכתו כדי לקיים ביקור חולים, ואין לה שיעור' הוא לענין טרחה בלבד.

ראינו שאין לבקר את החולה בג' ראשונות ולא בג' אחרונות

10 רמב"ם פי"ד אבל ה"ה, ואין מבקרין לא בשלש שעות... בצרכי החולה'

לפי הרמב"ם (כנראה היתה לו גירסא אחרת בגמ') זה שאין מבקרים בג' ראשונות ואחרונות הוא מפני שבשעות אלו מתעסקים בצרכיו.

11 ברכי יוסף יו"ד סי' של"ה ס"ב, ונראה...'

הברכ"י הצדיק את מנהג העולם שמבקרים גם בג' ראשונות ואחרונות מפני שסומכים על הרמב"ם וממילא תלוי לפי המקום והזמן, והוסיף שלפי השו"ע שזה שאין מבקרים אז הוא מפני שעלולים להמנע מלהתפלל - אם מבקר גם בשעות אחרות אין איסור לבקר גם בג' ראשונות ואחרונות.

12 ערוך השלחן שם ס"ח, ... (נ"ל)'

לפי הערוה"ש אין זו הלכה אלא עצה טובה.

13 ספר אהבת חסד חלק שלישי פרק שלישי, וכן לכל חולה... וכדלקמיה'

ה"ח פסק כמו שכתוב בשו"ע - דהיינו שלא לבקר לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות - אם לא במי שאין לו פנאי בשעות אחרות.

14 ירושלמי פאה פ"ג ה"ז, דרך הארץ... מיד'

אין לרחוקים לבא ולבקר בג' ימים הראשונים לחליו - או, דלא לתרע מזליה' כדלעיל, או כדי שלא להפחידו.

15 נדרים מ"א ע"א, אמר שמואל אין מבקרין את החולה אלא... לעינא'

אין לבקר את מי שהדיבור קשה לו.

16 שו"ת מהרי"ל ס' קצ"ז, ... לא מדרינן'

המהרי"ל פסק שיש לבקר גם את השונא כשהוא חולה.

17 שו"ע יו"ד סי' של"ה ס"א וב' ורמ"א'

לפי הרמ"א אין לשונא לבקר את החולה (ולא לנחם את האבל) מפני שנראה כשמח לאיד ומצער אותו.

18 ערוך השלחן שם ס"ו

ייתכן ועדיף שהשונא כן יבקר אבל בתנאי שיודיעו לחולה שהוא עומד לבא.

19 שו"ע יו"ד סי' של"ז, ש"ך ס"ק א' וב' ובית הלל

אין לגרום עגמת נפש לחולה - אין להודיעו על מת ואפילו אם עליו להגיד קדיש, אין לקרוע כסותו גם אם שמע שמת לו מת, ואין להספיד שום נפטר בפני החולה.
ראינו בגמ' שגם בן גילו חייב לבקרו למרות שנוטל חלק מהמחלה -

20 שו"ת הרדב"ז ח"ג סוסי' תרכ"ז, ואם יש ספק... ומ"ב סי' שכ"ט ס"ק י"ט

לפי הרדב"ז אין לו להכניס את עצמו בספק נפשות כדי להציל אחרים - שספק נפשות שלו דוחה ודאי נפשות של אחרים - והמ"ב פסק כמותו.
הרמ"א בתשובה דן בטענת מקח טעות במי שהשכיר חדר בביתו וקודם שנכנס השוכר חלתה אשתו של השוכר בצהבת ורצה המשכיר לעכב את כניסת השוכר מחשש שמשפחת המשכיר יתדבק בצהבת -

21 שו"ת הרמ"א סי' כ', סוף דבר... לישוב בצלו

הרמ"א דחה את הטענה וטוען שאם נחשוש להתדבקות בטלה לה מצות ביקור חולים.

22 שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי"ז קונטרס רפואה בשבת פ"ה אות ד', ..., [ע], ברור... בכך

בציץ אליעזר פסק שאיפה שיש חשש אמיתי לסכנה אסור לבקרו.

23 נדרים מ' ע"א, אמר רבין אמר רב... ערש דוי, ור"ן

אסור לשבת ע"ג כסא ליד החולה אלא על הקרקע מפני כבודה של השכינה השרויה למעלה ממטתו - ויש מי שאומר (התוס' בשבת י"ב ע"ב ד"ה לא ישב) שלא נאמר דין זה כשהחולה שוכב במטה.

24 שו"ע יו"ד סי' של"ה ס"ג ובית הלל..., בכל צד

המחבר הביא את הדין כלשון הגמ' והרמ"א הביא את שיטת התוס' בשבת, ובבית הלל הביא מהזהר שלא לשבת לא מראשותיו ולא למרגלותיו של אדם בנינו.

25 שבת י"ב סוף ע"א, תניא רשב"א אומר אין הורגין את המאכולת... ערש דוי

הלכה כב"ה שאין בביקור חולים משום ממצוא חפצין ומותר בשבת - אבל התיירוהו בקושי מפני שהרואה את חבירו חולה מצטער.

26 שו"ע או"ח סי' רפ"ז, מ"ב ס"ק א' ובה"ל ד"ה וכן יכולים

אין להמתין מלבקר את החולה על שבת דוקא, אבל בודאי יש ענין לבקרו בשבת.

27 ב"ב קט"ז ע"א, דרש ר' פנחס בר חמא כל שיש לו חולה... יכפרנה

יש ענין לבקש מהחכם להתפלל על בן משפחה החולה.

28 רמ"א יו"ד סוסי של"ה, גזר דינו'

הרמ"א הוסיף גם את הענין לברך את החולה בביהכנ"ס ואת ענין שינוי השם.

29 רמ"א או"ח סוסי רפ"ח ומ"ב ס"ק כ"ח

המ"ב למד שלחולה מסוכן מברכים וא"צ לומר שבת היא מלזעוק שהרי זועקים על המסוכן גם בשבת.

30 שו"ע יו"ד סי של"ה ס"ה וס"ו

בפני החולה יכול להתפלל בכל לשון אבל שלא בפניו בלה"ק דוקא, ובכל אופן חייב לכלול אותו בתוך שאר חולי ישראל.

31 תורת האדם שער המיחוש, במסכת שמחות... הפקידו אצלך'

לכל חולה אומרים לסדר את חשבנותיו.

32 שבת ל"ב ע"א, ת"ר מי שחלה ונטה למות... מתודין'

מי שנוטה למות אומרים לו להתודות.

33 שו"ע יו"ד שם ס"ז, וסי של"ח וש"ך

לפי הב"ח, שכל המומתין מתודין' הוא מהנוסח שאומרים לו, אבל השו"ע לא פסק כן. (נוסח הוידי הוא מהרמב"ן בתורת האדם שקבל מחסידים ואנשי מעשה.)

¹ ואמר רבי המא ברבי
תניא (א) מא דכתיב °אחרי ה' אלהיכם
תלכו וכו' אפשר לו לאדם להלך אחר
שכינה והלא כבר נאמר °כי ה' אלהיך
אש אוכלה הוא °אלא להלך אחר מדותיו
של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים דכתיב
°ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור
וילבישם אף אתה הלבוש ערומים הקב"ה
ביקר חולים דכתיב °וירא אליו ה' באלוני
ממרא אף אתה בקר חולים הקב"ה נחם
אבלים דכתיב °ויהי אחרי מית אברהם
ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם
אבלים הקב"ה קבר מרים דכתיב °ויקבר
אותו בגיא אף אתה קבור מתיים :

² *דתני רב יוסף °והודעת
לדם זה בית חייהם את הדרך זו גמילות
חסדים (א) * (אשר) ילכו זה ביקור חולים בה זו
קבורה ואת המעשה זה הדין אשר יעשון
זו לפני משורת הדין : אמר ר' (ב) (אשר)
ילכו זה ביקור חולים היינו גמילות חסדים
לא נצרכה אלא לבן גילו דאמר ר' *בן
גילו נוטל אחד מששים בחליו ואפי' הכי
מבעי ליה למיזל לנביה

³ **א מצות עשה של דבריהם לבקר חולים.** ולנחם
אבלים. ולהוציא המת. ולהכניס הכלה.
וללוות האורחים. ולהתעסק בכל צרכי הקבורה. לשאת
על הכתף. ולילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור. וכן
לשמח הכלה והחתן. ולמערם בכל צרכיהם. ואלו הן
גמילות חסדים שבנופי שאין להם שיעור. אע"פ שכל מצות אלו מדבריתם תרי הן בכלל
ואהבת לרעך כמוך. כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים. עשה אתה אותן
לאחיד בתורה ובמצות :

⁴ רב הלבו חלש נפק (ג) אבריו רב בהנא
 רב הלבו באיש לא איכא דקא אתי אמר להו
 לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי
 ר' עקיבא שחלה לא נכנסו חכמים לבקרו
 ונכנס ר' עקיבא לבקרו ובשביל שכיבדו
 וריבצו לפניו היה א"ל רבי החייתני יצא ר'
 עקיבא ודרש *כל מי שאין מבקר חולים
 כאילו שופך דמים כי אתא רב דימי אמר
 כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל
 שאינו מבקר את החולה גורם לו שימת
 מאי גרמא אילימא כל המבקר את החולה
 מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאין מבקר
 את החולה מבקש עליו רחמים שימת
 שימת ס"ד אלא כל שאין מבקר חולה אין
 מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימת
 *רבא יומא קדמאה דחליש אמר להון לא
 תיגלו לאיניש דלא לתרע מזליה מבאן
 ואילך אמר להון פוקו ואבריו בשוקא דכל
 דסני לי ליחדי לי וכתיב °בנפול אויבך אל
 תשמח *וגו' ודרחים לי ליבעי עלי רחמי
 אמר רב כל המבקר את החולה ניצל מדינה
 ושל גיהנם שנאמר °אשרי משביל אל דל
 ביום רעה ימלטו י"י אין דל אלא חולה
 שנאמר °מדלה יבצעני אי נמי מן הדין קרא
 :°מדוע אתה ככה דל בן המלך בבקר בבקר
 ;וגו' *אין רעה אלא גיהנם שנאמר °כל פעל
 י"י למענהו וגם רשע ליום רעה ואם ביקר
 מה שכרו מה שכרו כדאמר ניצל מדינה של
 גיהנם אלא מה שכרו בעוה"ז °י"י ישמרהו
 ויחיהו ואישר בארץ ואל תרגו בנפש אויביו י"י ישמרהו מיצר הרע ויחיהו
 מן היסודין ואישר בארץ שידו הכל מתכבדן בו ואל תרגו בנפש אויביו
 שיזמנו לו רעים כנעמן שרפו את צרעתו ואל יזמנו לו רעים כרחבעם
 שחילקו את מלכותו תניא *ד"ש בן אלעזר אמר אם יאמרו לך ילדים
 בנה וזקנים סתור שמע לזקנים ואל תשמע לילדים שבנן ילדים סתורה
 וסתורת זקנים בנין וסימן לדבר °רהבעם בן שלמה אמר רב שישא בריה
 דרב אידי °לא ליסעוד איניש קצרא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת
 שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסה דעתיה מן רחמי תלת שעי
 קדמייתא רווחא דעתיה בתרייתא תקיף חלשיה

5 ושמעינן מהכא דבוקור חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו הצרכים הצריכים לחליו וימצא נחת רוח עם חבריו, ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו כדתניא (מ"ק ה' א') וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים. הלכך המבקר את החולה ולא בקש עליו רחמים לא קיים המצוה.

6 (א) לפי"ז דעיקר מצות הביקור חולים הוא בכדי לעיין בצרכי החולה ולעשות לו מה שצריך, חשבתי מקום ללימדו היתר לפטור מלכבד במקום שכטוחים שנעשה ע"י אחרים כל מה שהחולה נצרך, ובפרט כשנמצא בבית חולים שמלבד מה שמסודר עצהו"ט עניני מטתו וכל מה שזקוק, עפ"י ההוראה הרפואית, הרי לא עוזבים שם בכלל להתערב בפיקוח צרכיו וכדומה, ואין שם שום מקום לעיין בצרכי החולה ובעשיית צרכיו מה שצריך, וא"כ הרי יורד מאליו הענין החיוני שנתלה בו עיקר מצות הביקור חולים, וממילא הרי נחלש מאליו גם החיוב העיקר למצות הביקור שכא בעיקר בגלל הענין החיוני הנ"ל.

(ב) אולם מסוגית הגמ' בגדרים ד' מ' ע"א משמע דכשם שמעיקר ממטרת מצות הביקור הוא בכדי לעיין בצרכי החולה, כך לא פחות מאותה מדה ישנו בעיקר מטרת מצות הביקור בכדי להתעורר ע"כ בבקשת רחמים עליו כתפלה ותחנונים, וכך ראיתי בתורת האדם להרמב"ן שער המיחוש שכולל שתי המטרות העיקריות הנ"ל במדה שוה ועוד מוסיף עליהם מטרה שלישית שהיא נמצאת בתדירות ואחרי הביאור מסוגית הגמ' בגדרים הנ"ל מסכם וכותב ושמעינן מהכא דבוקור חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו צרכים הצריכים לחליו, וימצא נחת רוח עם חבריו, ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו כדתניא (מ"ק ה') וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים, הלכך, המבקר את החולה ולא בקש עליו רחמים לא קיים מצוה, הרי מפורש יוצא מדברי הרמב"ן שמעצם מטרת מצות הביקור הוא גם בעיקר בכדי שיבקש עליו רחמים ועד כדי כך שאם בקר ולא בקש לא קיים המצוה, ועוד זאת שממטרת מצות הביקור הוא גם בכדי שהחולה ימצא נחת רוח עם חבריו, ושני טעמים אלה הרי נמצאים בתדירות גם כשישנם מי שיטפלו בצרכיו

7 חלה הוא נכנס

לבקר חלה בנו שאלו בשוק

8 תניא ביקור חולים אין לה שיעור מאי אין לה שיעור סבר רב יוסף למימר אין שיעור למתן שכרה אמר ליה אביי וכל מצות מי יש שיעור למתן שכרן והא תנן *הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות אלא אמר אביי "אפי" גדול אצל קמן רבא אמר "אפי" מאה פעמים ביום

9 **עב** גמ' תניא בקור חולים אין לו שיעור כו' רבא אמר אפי' מאה פעמים ביום. בשיטה מקובלת הקשה בשם הר"מ על מה שאמרו אפי' מאה פעמים ביום דמשמע אפי' שמחבטל ממלאכתו והא לעיל אמרינן שמוחר ליטול שכר על הישיבה מפני שיש בה הרבה ביטול מלאכה אבל על העמידה לא שרי למישקל שכר מפני שאין בה ביטול מלאכה אלא מעט [ושמא] משום חומרא דבקר חולים שאנו למדים מאהרי"ט' תלכו. אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מבקר חולים אף אחת בקר חולים. וכוה יישב ג"כ על מה שאמרו אפי' גדול הלל קטן. ובהשגח אבדה פטרה הסורה זקן ואינה לפי כבודו ע"ש ולי גראה דמגדול אלל קטן לא דמי כלל להא דזקן ואינה לפ"כ. דשאני הסה דכתיב והשגלמח. ורק ממוגה הוא אבל בקור חולים דנוגע לפיקוח נפש וכדאמרינן לקמן כל המבקר את החולה גורם לו שיחי' בודאי לא שייך בזה אינו לפי כבודו. ומצינו שהקב"ה ביקר את החולה ומי לנו גדול ממנו שבקר לילוד אשה, והדבק במדותיו:

וע' בר"ש ריש מס' פאה הקשה שם דאמאי לא השיב בק"ה בהדי הנך דברים ששנו חכמים במשנה חלו דברים שאין להם שיעור. וחירץ דהוי בכלל גמילות חסדים דהני סס. דמייירי בגמילות חסדים בגופו כדאמרינן בירושלמי הדא דהימא בגופו אבל בממונו יש לו שיעור כדאמרינן בכתובות המבזבז אל יבזבז יוחר מחומש. וגראה מדברי הר"ש דגם מאי דקתי בק"ה אין לו שיעור הוא רק בגופו. אבל לא לענין ממון דהיינו אס יקר מאה פעמים ביום יחבטל ממלאכתו ויהי' לו הפסד ממון אינו מחוייב. והמהרש"א בחדושי הגדוה כתב על דברי הר"ש שדבריו אינם מובנים דאס ראונו לומר דלענין ממון יש לו שיעור מ"מ הא לענין כמה פעמים ביום אין לו שיעור. אמנם לפי מ"ש לעיל דהא דבק"ה אין לו שיעור אפי' מאה פעמים ביום הוא רק לענין טרחת הגוף באופן שאין מגיע לו הפסד ממון מזה ממה שהוא מחבטל ממלאכתו כגון שהוא אדם בטל אבל אס מגיע לו הפסד מביטול מלאכתו יש לו ג"כ שיעור ולענין טרחת הגוף דאין לו שיעור כבר תני גמילות חסדים ובק"ה דערכת הגוף בכלל גמ"ח וגמ"ח כבר תני לה. ומבואר דבר זה בהר"ש גופי' שחירץ כן

10 ואין מבקרין את החולה לא בשלש שעות ראשונות ביום. ולא בשלש אחרונות. מפני שהן מתעסקין בצרכי החולה.

11 ונדחה שהעולם סמכו על טעם
 הרמז"ס דעתה אין מקפידין צבילותנו וזה דכיון דטעמא הוא ושעושי
 לרכיו לא אכפת דיש להם צית אחר או אין נמנעין לעשות צפניו :
ועוד נפקא מינה לדינא צין טעם מרן שהוא בירסתנו צס"ס לטעם
 הרמז"ס דלטעם הט"ס אס הוא הולך כמה פעמים צכל יום
 נדחה ללא טייך טעם הט"ס אזל טעם הרמז"ס טייך דאף דיודע צטיזו
 ולו יצין את זאת צינה לעתים צחולה זה עלמו ואין לחוש לטעם הט"ס
 מ"ע אכתי לטעם הרמז"ס שעושיין לרכיו יש לו להמנע ודוק.

12 הן אין מבקרין החולה בני שעות ראשונות של יום
 מפני שכל חולה מיקל עליו המחנה בבוקר ולא
 יחול לבקש עליו רחמים ולא בני שעות אחרונות
 של יום שאז מכביר עליו חליו ויתייאש מלבקש
 עליו רחמים אלא באמצע היום ואין זה איסור אלא
 עצה בעלמא לפיכך לא נהגו עתה לדקדק בזה (נ"ד)

13 וכן לכל חולה, כשבמבקריו, יזהר לבקש עליו רחמים אחר
 כף. ואם בקר, ולא בקש - לא קיים המצוה כדכין. ולכן אין מבקרין
 החולה בשלש שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מקל עליו חליו
 בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בשלש שעות אחרונות של
 יום, שאז מכביר עליו חליו ויתייאש מלבקש. [ונראה שהם שעות זמניות,
 דאי לאו הכי, יום שהוא קצר מששה שעות, יבטל לגמרי מצוה זו].
 ואם הוא אף לדרך, וכשלא יבקר באלו הזמנים, לא יבקר כלל, נראה
 שטוב יותר שיבקר על כל פנים באלו הזמנים, משייבטל מצוה זו לגמרי.
 כי אולי יועיל לו בבקורו לאיזה דבר לרפואה, לכבד ולרפץ לפניו,
 וכדאיתא בגמרא אצל ר' עקיבא וכדלקמיה.

14 דרך הארץ הקרובים נכנסים אצלו מיד
 ודרחוקים נכנסים אצלו לאחר ג' ימים אם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסין
 אצלו מיד

15 אמר שמואל אין מבקרין את החולה אלא
 למי שחלצתו כמה לאפיקי מאי לאפיקי הא דתניא ר' יוסי בן פרמא
 אומר משום ר' אליעזר "אין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין ולא
 מחשי דראש בשלמא חולי מעיים משום כיסופא אלא חולי העין ומחשי
 דראש מ"ט משום דרב יהודה דאמר רב יהודה דיבורא קשיא לעינא

קצו ועל ¹⁶ בקור שונא. אדוני לא פי' מאי טעמא שונא ליה. אי הוה מאותן שמוחזר לשנאותם לא קוראים בו עמך כיון שאינו עושה מעשה עמך. ואפילו להחיותו אין מזוין. ואפילו בן על אביו אינו נענש כל שכן שאינו חייב לבקרו שהוא גם כן בכלל נמילוי חסדים והוי גם בכלל להחיותו כדמוכח פרק אין בין המודר דטעמא דבקור חולים חשוב להנחתו נמי. ואי הוה מאותן שאסור לשנאותן אלא יצר הרע של הבניות חקפה לשנאותו. אדרבה מלוה עפי לבקרו מאינש אחריני כדמוכח באלו מילתיו דאפילו טעינת שונא קודם לפריקה אהב אף על גב דלעזר ב"ח דאורייתא משום דלכוף יצרו עדיף. וסהוא שונא מיירי דראה בו דבר עצירה זינו לביו דאיהו מותר לשנאותו כדמוכח בערבי פסחים ואסור להגיד לאחרי דאין מאמיני לו ומפיק עליו שם רע ואפילו הכי לכוף יצרו עדיף. ואי משום דכחב מר דנראה כשמה לאידו. אי שמח לאידו הוי עדיף ליה לחולה כדאמר רבא יומא קמא ערוקי גלי מכאן ואילך אכריו בשוקא כו'. עד מאן דסני ליה יחד. וכתיב בנפול אויביך. וגו'. אך עדין להסתפק אם הוא בעלמא יראה שיחשדוהו ששמה לאידו של שונאו. ואפילו הכי נראה לי להציא ראייה מטעמיה דרפ"י לעיל דקיימא לן כמלא רים לריך ליןך אחריו ובכל ענין קפסיק וחני שונא לטעון כו'. מכלל דמיירי שפומד אללו ממס ואפילו הכי לא ילך לו ממנו שלא יהא נראה כשמה לקלקלו. אלא ודאי אפילו הכי לריך להקרב אליו ולסיעי וכיון שזה מסתייע אין חוששין על מראית העין והכי נמי ודאי זה מסתייע עיי דנוטל אחד מס' מחליו. וכמנעם דרבי עקיבא דכבד ורבן לפניו: והמודר הנאה מחבירו מסתמא לא מאהבה עשה. ואפילו הכי מבקרו וקאמר אלתא מחיותא לא מדריק.

א [א] * מצוה לבקר חולים (א) [ב] * הקרובים והחברים נכנסים מיד והרחוקים אחר ג' (ה) ימים * ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסים מיד. (עור בקיטור מס' ח"ה להרמב"ן):

ב דאפי' הגדול ילך לבקר הקטן ואפילו כמה פעמים ביום א' ואפילו (ב) בן גילו (ג) וכל המוסיקף ה"ז משובח [ד] ובלבד שלא יטריח לו:

הגה י"א דשונא יכול ליןך לבקר חולה (מהכ"ל ק"י) [ה] ולא נראה לי ב' אלא לא יבקר חולה ולא ינחם אהל שהוא שונאו שלא יחשב ששמה לאידו ואינו לו אלא זעיר - כן נראה לי (ש"ס פ' כ"ג):

¹⁸ ך כתב רבינו הרמ"א בסעי' ב' י"א דשונא יכול יכור ליעף לבקר חולה ולא נ"ל אלא לא יבקר חולה ולא ינחם אהל מי שהוא שונאו שלא יחשוב ששמה לאידו ואינו לו אלא זעיר עכ"ל ומיהו הכל לפי מה שהיא השנאה ולפי מה שהם השונאים (שיף סק"ב) אבל שונא שמת יכול ללוותו דבזה לא שייך שמה לאידו כאשר הוא סוף כל האדם (שם) וכן אם השונא שולח לו מקודם שרוצה לבקרו או לנחמו והוא נותן לו רשות מותר ואדרבא מצד זה נעשה שלום ביניהם ולכן יש שכתבו שעכשיו נוהגין שהולך השונא דמביא לידו שלום (באה"ט בשם בה"י וספר החיים ע"ש).

19 [א] * חולה שמת לו מת אין (ה) מודיעין אותו
שמה תסרוף דעתו עליו **א** ואין קורעין חלוקי
ב ואין בוכין ואין (ג) מספידין בפניו שלא ישבר
לבו ומשתיקין את המנחמין מפניו :

שמה תסרוף דעתו עליו
ואין קורעין חלוקי ואין בוכין
ואין מספידין בפניו שלא
ישבר לבו ומשתיקין את
המנחמין בפניו . ונ"ל אפי'
מת לו חביו או אמו שלרין
לומר עליו קדיש ויוכל לאמרו
אעפ"כ אין מודיעין אותו
מטעם זה שמה תסרוף דעתו
עליו וכו' וק"ל :

שלז **א** ואין קורעין כו' . פי'
ל"מ שאין מודיעין אותו שמה
תסרוף דעתו אלא אפי' נודע לו אין
מנזים לו לקרוע שמה תגדל דאגתו
וכ"כ הב"ח בשם הר"ן: **ב** ואין בוכין
כו' . כתב הב"ח מראה דה"פ ולא עוד
אלא שאין בוכין ואין מספידין בפניו
אף על מה שאינו קרובו של חולה
שלא ישבר את לבו פי' דכיון שדואה
החולה הזה שזה הפגיו מה וכו' וכו'
ומספידין עליו בפניו נשבר לבו
מפחדו שמה ימות גם הוא ומטעם
זה משתיקין המנחמים בפניו שפי'
המנחמים נזכר למיתת אותו פלוגי
ומתפחד שמה ימות גם הוא גם קרוב
לפרש שאין בוכין ומספידין נמי מייירי
שמה לו מה וגודע לו שמת קאמר וכן
משתיקין המנחמים על מה שלו :

20 ואם יש ספק סכנה נפשות הרי זה חסיד שוטח דספיקא ידידיה
עדיף מוודאי דחבריה . וסנהא לע"ד כתבתי :

(יט) כדי להצילם. ומ"מ אם יש
סכנה להמגיל אינו מחויב דחיי קודם לחיי חברו (או"ה) ואפילו ספק סכנה נמי עדיף ספיקו ידידיה מוודאי דחברו אולם לרין לשקול
הדברים היעזר אם יש צד ספק סכנה ולא לדקדק ביותר כאותה שאמרו המדקדק ענמו כך נא לדי כן [פסחי תשובה חו"מ סי' תכ"ו]:

21 סוף דבר איני רואה כלל

שיוכל משכיר זה לומר אדעתא דהכי לא השכרתי . אף אם
קודם שזה שחלטה אשתו של שוכר מיקרי אונס כ"ש שאינו
אונס שראוי לחזור בגינו, כי מה שאומר שהוא חולי מהדבק
כולו הכל ונמי שלבו נוקפו אומר כן כי השם יתעלה הוא
המוחזק והרופא ואם הים כדברי המשכיר בעל כל דיני ביקור
חולים כי לא מנינו בשום מקום שחלקו בין חולי מהדבק
לשאינו מהדבק חוץ מלענין בעל דאתן דאסרו ליטב בללו ,

22 (ד) ואולי סבר עוד הרמ"א דמחלה שלא מיעטו חז"ל ברוח קדשם לא
נפטרנו ממצות ביקור חולים ומכין שיש מצוה בהביקור א"כ המצוה
בעידנא מינגא ומצלא שלא ידבק מהחולה ולא תאונה אליו כל רע [וכמו
שאנו קוראים מהמסופר על כמה וכמה שעסקו לשי"ש בפגעים במחלות
מדבקות ולא אונה להם כל רע].

ברור שיוצא מכלל זה כל שהסכנה ודאית דאי לא רק שאינו מחויב ליכנס
בוה אלא גם אסור לו הדבר לסכן את עצמו בכך.

23 *אמר רבין אמר רב מניין

שהקב"ה זן את החולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי וגו' ואמר רבין אמר רב מניין שהשכינה שרויה למעלה ממפתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי תניא נמי הכי 'הגבנס לבקר את החולה לא יושב לא על גבי מטה ולא ע"ג ספסל ולא על גבי כסא אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע מפני שהשכינה שרויה למעלה ממפתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי

לא יושב לא על גבי מטה ולא על גבי ספסל. איכא מאן דאמר ודוקא כשהחולה שוכב על גבי קרקע שנאלץ מבקר גבוה ממקום שכינה :

24 ג' י המבקר את החולה לא יושב ע"ג מטה ולא ע"ג כסא ולא ע"ג ספסל אלא מתעטף ויושב לפניו שהשכינה למעלה מראשותיו:

הגה [1] ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ דהיושב גבוה ממנו אבל כששוכב על המטה מותר לישב על כסא וספסל (כ"י בשם הר"ן והגהות מיימוני והוס' והכ"ח) וכן נוהגין :

אלא מתעטף ויושב לפניו שהשכינה למעלה מראשותיו. וכתב מור"ם בהגה"ם ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ דהיושב גבוה ממנו אבל כששוכב על המטה מותר לישב על כסא או ספסל וכן נוהגין עכ"ל והנה לפי גירסת גמרא שלנו וגם כל הפוסקים שכתבו מתעטף ויושב לפניו ששכינה למעלה מראשותיו. מלשון זה משמע שמותר לישב בכל ד' שירותא אפילו מראשותיו אף שלא יהא גבוה מהחולה. אבל בספר הזוהר בפרשת פנחס עמוד שכ"ט משמע שאסור לישב מראשותיו אפילו שלא גבוה מהחולה אף אפילו לשהן יושבין בשום מטעם שהשכינה למעלה מראשותיו ועוד שלא לישב לרגליו משום דמלאך המות הוא לרגליו ודוקא לאדם בינוני אבל לדיק גמור ה' יסעדנו על ערש דוי דשכינתא סביב כל גופו עד רגליו זלרשע גמור מדת הדין סביב בכל ד'

25 תניא רשב"א אומר אין הורגין את

המאבולת בשבת דברי ב"ש יב"ה מתירין וכן היה רשב"א אומר משום רשב"ג אין משדכין את התינוקות לארס ולא את התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות ואין כנחמין אבליים ואין מבקרין חלין בשבת דברי בית שמאי יב"ה מתירין: ת"ד הנכנס לבקר את החולה (* אומר שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבא ור"מ אומר יכולה היא שתרדם רבי יהודה אומר המקום ירדם עליך ועל חולי ישראל רבי יוסי אומר המקום ירדם עליך בתוך חולי ישראל שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום יובציאתו אומר *שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום כמאן אולא הא דאמר רבי תניא רבי יוסי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל כמאן כר' יוסי ואמר רבי תניא בקושי התירו לנחם אבליים ולבקר חולים בשבת אמר רבה בר בר חנה כי הוה אוליגן בתריה דרבי אלעזר לשוילי בחפיחה וימנין אמר המקום יפקדך לשלום וימנין אמר (ליה) רחמנא ידכרינך לשלום היכי עביד הכי *והאמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי *ואמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו *שאין מלאכי השרת מכידין בלשון ארמי *שאני חולה דשכינה עמו *ראמר רב ענן אמר רב מנין ששכינה *סועד את החולה שנאמר *ה' יסעדנו על ערש רוי

26 א (א) * יכולים (ב) לנחם אבליים בשבת [א] * וכן יכולים לבקר את החולה ² ולא יאמר לו (ב) כדרך שאומר לו בחול אלא (ג) אומר לו שבת היא מלועוק (ד) ורפואה קרובה לבא ² ורחמיו מרובים ושבתו בשלום: הגה וי"א דאין צריך לומר ורחמיו מרובים וכו' וכן נהגו (רמב"ם פרק כ"ד):

א (א) יכולים וכו'. אמרינן נגמרא נקושי התירו לנחם אבליים ולבקר חולים בשבת (ב) וע"כ לא יפה עושין אותן שכל ימי השבוע אין הולכין רק בשבת:

* וכן יכולים לבקר את החולה וכו'. עיין במ"ב סק"א דלא יפה וכו' אם לא שכימות החול היה טרוד ובשבת שיש לו פנאי הולך לחולה אהבו שידע בו שיש לו נחם מזה שהוא בא אליו לבקר מזה קעביד ואין לו למנוע מללכת בשבת וי"ט [שע"ת] ונראה דה"ה אם הלך לבקר בחול ג"כ אין איסור לבקר בשבת דהלא אמרו חז"ל דאין לבקר שיעור ולא מעטו הפוסקים רק אם בחול אין הולך כלל ומכיון שילך בשבת ונפרט אם הוא יודע שצדקתו להחולה הוא לחובלת ליעזו אך להתנהג בענין מחלתו וגם לחזק אותו שלא יפול לבו עליו בודאי מזה רצה הוא עושה זה:

27 דרש ר' פנחס ברהמא כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך
'אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנא' °חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנהו:

28 הגה [יג] י"א שמי שיש לו חולה בנימו ילך אצל חכם שנעיר שיבקש
עליו רחמים (כ"י פ' י"ג) וכן נהגו (ב) לנכד חולים נב"ה
לקרא להם שם חדש [יד] כי שינוי השם קורע גזר דינו

29 הגה וכן מותר
לנכד החולה (יג) [ג] (כח) המסוכן זו ביום (ליקוטי מהר"י צרי"ן ונ"י בשם הר"ן פ"ג דמעמית):

(כח) המסוכן:
בו ביום. אצל מי שאינו מסוכן לא וכשעשין מי שמרד לחיבה
שאין זו סכנה אומר שנת היא מלעוק ורפואה קרובה לני"ה
ולנכד המקשה לילד גדולי מותר דהא בכלל מסוכנת היא וכן היולדת נמוך שבע ראשון ג"כ נראה לכו"ע אין להחמיר

30 ה"ה כשמבקש עליו רחמים ג אם מבקש לפניו יכול לבקש (ג) בכל לשון שירצה ואם מבקש שלא בפניו לא
יבקש (ד) אלא בלשון הקדש:
ן 'יכול אורו ד בתוך חולי ישראל שיאמר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל (ח) "ובשבת אומר שבת
היא מלעוק ה רפואה קרובה (י) לבא:

31 במסכת שמחות דהיא אבל רבתי, תנו רבנן משאדם עולה
למטה נכנסין אצלו ואומרים לו לא דברים מחיים ולא דברים
ממיתים, שמא הלויית או שמא הלווך אדם, שמא הפקדת אצל
בני אדם או שמא הפקידו אצלך.

32 ת"ר ימי שחרית ונמה למות
אומרים לו התודה שכן כל המומתין מתורין

³³ **א** (ה) * נמה למות **א** אומרים לו התורה
 [א] * ואומרים לו הרבה התודו ולא מתו והרבה
 שלא התודו ומתו ובשכר שאתה מתודה אתה
 חי [ב] * וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא
 [ג] ואם אינו יכול להתודות בפיו יתודה בלבו
 [ד] (ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור מיסתי מהא כפרה על כל עונותי) (י עור) * וכל אלו הדברים
 אין אומרים לו בפני ע"ה ולא בפני נשים ולא בפני קטנים שמא יבכו וישברו לבו :
ב * סדר וידוי שכיב מרע מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שרפואתי ומיתתי
 בידך יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלימה ואם אמות תהא מיתתי כפרה
 על כל [ה] * חמאים ועונות ופשעים שחמאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ותן חלקי
 בגן עדן וזכני לעוה"ב הצפון לצדיקים . [ו] (ואם רוצה להאריך טידוי יו"כ הכשות נידו) (כל נו) :

שלח א אומרים לו התודה שכן

דרך כל המומתין מתודין.

עור וש"ס שבת דף ל"ב ע"ל כתב

הב"ח ומשמע דוקא בנטה למוח אבל

בלא נטה למוח אין אומרים לו התודה

כדי שלא יהא נשבר לבו ואע"פ שא"ל

הרבה הולכים בשוק ומתודים מ"מ

כשאומרים לו לאדם התודה שכן דרך

כל המומתים מתודים ידע הוא שמסוכן הוא מאד דא"כ לא היו מזכירין מיתתו בפניו ויהיה נשבר לבו לפיכך אין אומרים לו כך אלא בנטה
 למוח כו' גראה מדבריו דאומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין ולכן אין אומרים לו כך אלא בנטה למוח אבל הפרישה כתב דהאי
 שכן דרך כל המומתין מתודין לשון הטור הוא ולא שיאמרו לו כך וא"כ אפי' בנטה למוח אין אומרים לו כך ואע"פ שהב"ח הביא אח"כ לשון
 רש"י שכתב אומרים העומדים שם שכן דרך כל המומתין מתודין כדעתן בסנהדרין כו' אין דעת רש"י לומר שהעומדים שם אומרים כל
 המומתים מתודין דא"כ היאך כתב כדעתן בסנהדרין כו' אלא האי שכן דרך כל המומתים כו' דבור אחר הוא ומתלה פי' אאומרים מאן יטעו
 האומרים ומפרש העומדים שם ואח"כ מפרש שכן דרך כל המומתים כו' מל' שכן דרך כל המומתים כדעתן בסנהדרין כו' ומ"מ גראה דדוקא
 בנטה למוח אומרים לו התודה דא"כ חושב שמסוכן הוא וישבר לבו אי נמי בלא נטה למוח אין אומרים לו כך שהרי עדיין יש לו שהות שיוכל
 להתודות אבל בנטה למוח יש לחוש שימות פתאום בלא וידוי :

